

HOTĂRÂREA TRIBUNALULUI DE PRIMĂ INSTANȚĂ (Camera întâi extinsă)
8 iulie 1999*

Vlaamse Televisie Maatschappij NV
împotriva
Comisiei Comunităților Europene

„Articolul 90 alineatul (3) din Tratatul CE [devenit articolul 86 alineatul (3) CE] – Dreptul de a fi audiat – Articolul 90 alineatul (1) din Tratatul CE [devenit articolul 86 alineatul (1) CE] coroborat cu articolul 52 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 43 CE) — Dreptul exclusiv de a difuza publicitate televizată în Flandra”

Cauza T-266/97

În cauza T-266/97,

Vlaamse Televisie Maatschappij NV, societate de drept belgian, cu sediul la Vilvoorde (Belgia), reprezentată de Francis Herbert și Dirk Arts, avocați în Baroul din Bruxelles, cu domiciliul ales în Luxemburg, la biroul lui Carlos Zeyen, 56-58, Rue Charles Martel,

reclamantă,

împotriva

Comisiei Comunităților Europene, reprezentată de domnul Wouter Wils, membru al serviciului juridic, în calitate de agent, cu domiciliul ales în Luxemburg, la biroul domnului Gómez de la Cruz, membru al serviciului juridic, Centre Wagner, Kirchberg,

pârâtă,

având ca obiect o cerere de anulare a Deciziei 97/606/CE a Comisei din 26 iunie 1997 în temeiul articolului 90 alineatul (3) din Tratatul CE privind dreptul exclusiv de a difuza publicitate televizată în Flandra (JO L 244, p. 18),

TRIBUNALUL DE PRIMĂ INSTANȚĂ AL COMUNITĂȚILOR EUROPENE (Camera întâi extinsă),

compus din domnii B. Vesterdorf, președinte, C. W. Bellamy, J. Pirrung, A. W. H. Meij și M. Vilaras, judecători,

* Limba de procedură: olandeza.

grefier: domnul A. Mair, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma procedurii orale din 20 noiembrie 1998,

pronunță prezenta

HOTĂRÂRE

Situația de fapt

1 Articolul 127 din Constituția belgiană atribuie consiliilor Comunității franceze și Comunității flamande competența de a rezolva, fiecare pentru domeniul său, problemele culturale.

2 Legislația flamandă referitoare la mijloacele de informare în masă a fost coordonată printr-un Decret al guvernului flamand din 25 ianuarie 1995 privind coordonarea decretelor referitoare la radiodifuziune și televiziune (*Moniteur belge* din 30 mai 1995, p. 15058; rectificare în *Moniteur belge* din 31 octombrie 1995, p. 30555), ratificat prin Decretul Consiliului Comunității flamande din 23 februarie 1995 (denumit în continuare „Codex”).

3 Codex coordonează, în special, dispozițiile Decretului din 28 ianuarie 1987 privind difuzarea programelor de radio și televiziune prin rețelele de radiodistribuție și de difuzare prin cablu a programelor de televiziune și autorizarea societăților de televiziune private (denumit în continuare „Decretul din 1987”, *Moniteur belge* din 19 martie 1987, p. 4196), Decretul din 12 iunie 1991 privind reglementarea publicității și sponsorizării prin radio și televiziune (*Moniteur belge* din 14 august 1991, p. 17730) și Decretul din 4 mai 1994 privind rețelele de radio și televiziune și autorizația necesară pentru stabilirea și exploatarea acestor rețele și privind promovarea difuzării și producerii programelor de televiziune (*Moniteur belge* din 4 iunie 1994, p. 15434).

4 Articolele 39 - 41 din Codex prevăd:

„Articolul 39. După consultarea Consiliului mijloacelor de informare în masă, guvernul flamand poate autoriza organisme private de teledifuziune în condițiile stabilite în prezentul capitol.

Pentru a fi aprobate, aceste organisme trebuie să fie constituite sub formă de persoane juridice de drept privat și să își stabilească sediul în regiunea de limbă olandeză sau în regiunea bilingvă Bruxelles-Capitale.

Articolul 40. Organismele private de teledifuziune au ca obiect realizarea de programe. Acestea pot întocmi toate actele care contribuie direct sau indirect la realizarea acestui obiectiv.

Articolul 41. Organismele următoare pot fi autorizate:

1) un organism privat de teledifuziune care se adresează întregii Comunități flamande;

[...]” [traducere neoficială]

5 Articolele 44 - 50 din Codex conțin dispoziții cu privire la organismul privat de teledifuziune care se adresează întregii Comunități flamande. Articolul 44 alineatul (1) primul paragraf privind condițiile de autorizare este formulat după cum urmează:

„Organismul privat de teledifuziune care se adresează întregii Comunități flamande trebuie să dețină statutul de societate de drept privat. Capitalul său social este reprezentat în mod exclusiv de acțiuni nominative. Acest capital este scris până la limita de minim 51% de către editorii de cotidiene și săptămânale de limbă olandeză.” [traducere neoficială]

6 Articolul 46 primul paragraf prevede că „durata de autorizare a unei societăți private de teledifuziune care se adresează întregii Comunități flamande este de 18 ani.” [traducere neoficială]

7 Articolul 80 din Codex primul și al doilea paragraf prevede:

„Organismele de radio și de televiziune ale Comunității flamande sau autorizate de aceasta pot difuza publicitate doar dacă au fost autorizate de guvernul flamand în acest sens [...].

Dintre toate organismele de radio și de televiziune ale Comunității flamande sau autorizate de aceasta și care se adresează întregii Comunități flamande, doar unul este autorizat să difuzeze publicitate. Această exclusivitate este valabilă și în cazul publicității necomerciale.” [traducere neoficială]

8 Potrivit dispozițiilor aplicabile, Vlaamse Televisie Maatschappij (denumită în continuare „VTM” sau „reclamanta”), o societate privată de televiziune de limbă olandeză, cu sediul în Flandra, a obținut, prin Decizia guvernului flamand din 19 noiembrie 1987, autorizația unică funcționare ca organism privat de teledifuziune, care se adresează întregii Comunități flamande, pentru o durată de 18 ani.

9 Prin Decretul regal din 3 decembrie 1987, confirmat printr-o decizie a guvernului flamand din 11 decembrie 1991, VTM a primit de asemenea autorizația de a difuza publicitate, prevăzută la articolul 80 din Codex, pentru o durată de 18 ani.

10 Celălalt organism de teledifuziune, care se adresează întregii Comunități flamande, societatea publică de radio și televiziune Belgische Radio en Televisie Nederlands (denumită în continuare, „BRTN”), controlată de Comunitatea flamandă, nu este autorizată să transmită publicitate televizată.

11 VTM a fost înființată în 1987 de către nouă asociați care aveau cu toții interese în presa scrisă flamandă, fiecare deținând o cotă de 11,1 % din capitalul companiei.

12 La data introducerii prezentei acțiuni, capitalul VTM era deținut doar de patru acționari. Trei dintre aceștia reprezintă filiale ale grupului olandez Verenigde Nederlandse Uitgeverijen (în continuare, „VNU”). Cel de al patrulea acționar, societatea Vlaamse Media Holding (în continuare, „VHM”), deține 55,55% din acțiunile reclamantei. Primul și al treilea dintre cele mai importante grupuri de presă flamande și anume, Vlaamse Uitgevers Maatschappij NV și Concentra Holding NV, nu sunt acționare ale societății VTM.

13 Potrivit versiunii inițiale a Decretului din 1987, majoritatea acțiunilor organismului privat de teledifuziune care se adresează întregii Comunități flamande trebuia să fie rezervată editorilor de cotidiene și săptămânale în limba olandeză, cu sediul social în regiunea flamandă sau în regiunea Bruxelles-Capitale. Condiția de localizare a sediului asociațiilor în Flandra sau la Bruxelles a fost eliminată după ce Curtea de Justiție a declarat-o incompatibilă cu tratatul (Hotărârea din 16 decembrie 1992, Comisia/Belgia, cauza C-211/91, Rec., p. I-6757).

14 La 16 decembrie 1994, VT4 Ltd (în continuare „VT4”), o societate de drept englez, cu sediul social în Londra, care difuzează programe destinate publicului flamand prin intermediul unui satelit, a depus o plângere la Comisie în care denunță avantajul pe care dreptul exclusiv de a difuza publicitate televizată în Flandra l-ar conferi societății VTM.

15 La 13 iulie 1995, Comisia a invitat guvernul belgian să își exprime punctul de vedere cu privire la compatibilitatea legislației flamande, care conferă societății VTM dreptul exclusiv de a difuza publicitate televizată în Flandra, cu dispozițiile coroborate ale articolului 90 din Tratatul CE (devenit articolul 86 CE) și 59 CE (devenit, după modificare, articolul 49 CE). Aceasta a concluzionat, în cele din urmă, că legislația nu era contrară normelor comunitare referitoare la libertatea de a presta servicii, în măsura în care aceasta nu interzicea canalelor de televiziune cu sediul în alte state membre să difuzeze mesaje publicitare destinate publicului flamand.

16 La 10 ianuarie 1997, Comisia a comunicat guvernului belgian motivele pentru care a considerat dreptul exclusiv acordat societății VTM incompatibil cu articolul 90 alineatul (1) din Tratatul CE [devenit articolul 86 alineatul (1) CE], coroborat cu articolul 52 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 43 CE) și l-a invitat să își prezinte observațiile în această privință.

17 Autoritățile flamande au răspuns acestei scrisori a Comisiei la 11 februarie 1997.

18 În paralel cu procedura menționată la punctul 16 de mai sus, Comisia a notificat autorităților belgiene, la 15 mai 1997, un aviz motivat cu privire la condiția referitoare la deținerea a 51 % din capitalul social al organismului privat de teledifuziune care se adresează întregii Comunități flamande de către editorii de cotidiene și săptămânale în limba olandeză.

19 La 26 iunie 1997, Comisia a adoptat Decizia 97/606/CE în temeiul articolului 90 alineatul (3) din Tratatul CE privind dreptul exclusiv de a difuza publicitate televizată în Flandra (JO L 244, p. 18, în continuare „decizia atacată”), al cărei prim articol prevede:

„Articolul 80 al doilea paragraf și articolul 41 punctul 1 din Codexul normelor flamande privind radioul și teledifuziunea, publicitatea, sponsorizarea și difuzarea prin cablu, care prevăd că guvernul flamand nu poate autoriza decât un singur organism privat de teledifuziune care să transmită pentru întreaga Comunitate flamandă și să difuzeze pentru această Comunitate publicitate comercială și necomercială – în prezenta cauză, societatea de televiziune privată [VTM] –, precum și Decizia guvernului flamand din 19 noiembrie 1987 și Decretul regal din 3 decembrie 1987 (confirmată printr-o Decizie a guvernului flamand din 11 decembrie 1991) – prin care VTM a fost autorizată ca fiind singura societate de televiziune privată care se adresează întregii Comunități flamande și a primit autorizația inserării de publicitate comercială în programele sale – sunt incompatibile cu articolul 90 alineatul (1) din Tratatul CE, coroborat cu articolul 52 din Tratatul CE”.

Procedura și concluziile părților

20 Prin cererea depusă la grefa Tribunalului la 6 octombrie 1997, reclamanta a introdus prezenta acțiune.

21 Prin aplicarea articolului 14 din Regulamentul de procedură al Tribunalului și la propunerea Camerei întâi, Tribunalul a decis să trimită cauza în fața unei instanțe de judecată extinse, părțile fiind audiate potrivit articolului 51 din regulamentul menționat.

22 Prin raportul judecătorului raportor, Tribunalul (Camera întâi extinsă) a decis să deschidă procedura orală și, în temeiul măsurilor de organizare a procedurii, a cerut părților să răspundă unor întrebări scrise și să prezinte câteva documente. Părțile s-au conformat acestor cereri.

23 La ședința din 20 noiembrie 1998, au fost ascultate susținerile orale ale părților și răspunsurile acestora la întrebările Tribunalului.

24 Reclamanta solicită Tribunalului:

— anularea deciziei contestate;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

25 Comisia solicită Tribunalului:

— respingerea acțiunii;

— obligarea reclamantei la plata cheltuielilor de judecată.

Cu privire la fond

26 În sprijinirea acțiunii sale, reclamanta a invocat cinci motive întemeiate, în primul rând, pe încălcarea dreptului la apărare, în al doilea rând, pe încălcarea gravă a principiului protecției încrederii legitime și a principiului de securitate juridică, precum și a obligațiilor de prevedere și circumspecție, în al treilea rând, pe încălcarea dispozițiilor coroborate ale articolului 90 alineatul (1) și articolului 52 din tratat, în al patrulea rând, pe abuzul de putere și, în al cincilea rând, pe încălcarea articolului 190 din Tratatul CE (devenit articolul 253 CE).

Cu privire la primul motiv întemeiat pe o încălcare a dreptului la apărare

Cu privire la primul aspect al primului motiv

— Expunere sumară a argumentelor părților

27 În cadrul primului aspect al acestui motiv, reclamanta susține, în esență, că întreprinderea care beneficiază de o măsură de stat, în sensul articolului 90 alineatul (1) din tratat, nu constituie un terț în cadrul procedurii de adoptare a unei decizii în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat. Prin urmare, unei astfel de întreprinderi ar trebui să i se recunoască același drept la apărare, precum cel recunoscut statului membru respectiv. Prin urmare, anterior adoptării unei decizii în temeiul acestei dispoziții, această întreprindere ar trebui să comunice nu doar o expunere precisă și completă a obiecțiilor adresate statului membru respectiv, ci și toate observațiile prezentate de terții interesați (Hotărârea Curții din 12 februarie 1992, Țările de Jos și alții/Comisia, C-48/90 și C-66/90, Rec., p. I-565, punctele 45 și 46). Acest lucru nu ar fi fost valabil în speță, întrucât nicio copie a plângerii depuse de VT4, nici observațiile guvernului flamand cu privire la plângerile notificate de Comisie nu i-au fost comunicate. În plus, Comisia s-ar fi bazat pe aceste observații [considerentul (13) din preambulul deciziei] pentru a contesta orice justificare a dreptului exclusiv.

28 În replica sa, reclamanta susține că nu ar exista diferențe între dreptul la apărare al statului membru vizat de o decizie adoptată în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat și cel al întreprinderilor care beneficiază de măsura de stat contestată. În Hotărârea Țările de Jos și alții/Comisia, menționată anterior, Curtea nu ar fi exclus ca o întreprindere care beneficiază de o măsură de stat contestată să poată dispune de același drept la apărare precum o întreprindere

destinată a unei decizii adoptate în temeiul articolului 85 din Tratatul CE (devenit articolul 81 CE) sau 86 din Tratatul CE (devenit articolul 82 CE).

29 În plus, Comisia ar recunoaște că, din punct de vedere material, reclamanta se află într-o situație comparabilă cu cea a statului membru destinat al deciziei contestate. Într-adevăr, în primul rând, preambulul deciziei ar arăta că atât autorităților belgiene, cât și reclamantei li s-a aplicat același tratament în ceea ce privește dreptul la apărare. În al doilea rând, Comisia ar fi notificat decizia autorităților belgiene și reclamantei. În al treilea rând, prin absența unei contestații referitoare la admisibilitatea acțiunii, Comisia ar recunoaște că, potrivit articolului 173 al patrulea paragraf din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 230 al patrulea paragraf CE), este afectată în mod direct și individual de decizie și că, în consecință, această decizie afectează în mod direct situația sa juridică, ca și cum ar fi destinatul de drept.

30 În sfârșit, reclamanta evidențiază faptul că, în cadrul unei proceduri cu privire la monopolul radiofonic al canalului public din Flandra, Comisia a invitat întreprinderile beneficiare ale măsurii de stat să formuleze, înainte de angajarea într-o procedură formală, observațiile lor referitoare la plângerea îndreptată împotriva acestui monopol.

31 Comisia contestă faptul că ar fi încălcat dreptul la apărare ale reclamantei. Aceasta estimează că argumentele acesteia nu respectă conținutul Hotărârii Țările de Jos și alții/Comisia, menționată anterior și nici natura specifică a procedurii întemeiate pe articolul 90 alineatul (3) din tratat. În sfârșit, Curtea a făcut diferența între, pe de-o parte, dreptul la apărare al statului membru respectiv printr-o decizie adoptată în baza acestei dispoziții și, pe de altă parte, dreptul la apărare al societăților care beneficiază direct de măsura de stat contestată.

— Aprecierea Tribunalului

32 Articolul 90 alineatul (1) din tratat impune statelor membre obligația, în ceea ce privește întreprinderile publice și întreprinderile cărora le acordă drepturi speciale sau exclusive, de a nu decreta și de a nu menține nicio măsură contrară normelor tratatului și, în special, acelor prevăzute de articolul 6 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 12 CE) și de articolele 85 - 94 din Tratatul CE (devenit articolul 89 CE).

33 Alineatul (3) al articolului 90 din tratat trasează Comisiei misiunea de a fi atentă la respectarea de către statele membre a obligațiilor care li se impun, în legătură cu întreprinderile vizate de alineatul (1) și, în mod special, îi acordă competența de a interveni în acest sens prin intermediul directivelor sau al deciziilor. Actele juridice adoptate de către Comisie pe baza acestuia, fie că este vorba de directive sau de decizii, se adresează statelor membre în cauză.

34 Potrivit hotărârii Curții, articolul 90 alineatul (3) din tratat conferă Comisiei, din acel moment, competența de a constata printr-o decizie că o măsură de stat este incompatibilă cu normele tratatului și de a indica măsurile pe care statul destinat trebuie să le adopte pentru a

se conforma obligațiilor care decurg din dreptul comunitar (Hotărârea Țările de Jos și alții/Comisia, menționată anterior, punctul 28). Rezultă că procedura care conduce la adoptarea unei decizii în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat este o procedură deschisă îndreptată împotriva statului membru respectiv și, prin urmare, orice întreprindere vizată de articolul 90 alineatul (1) din tratat este o parte terță la această procedură. Pentru acest motiv și contrar celor susținute de reclamantă, în cadrul unei proceduri în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat, întreprinderea care beneficiază de măsura de stat contestată nu se află într-o poziție similară cu cea a unei întreprinderi care face obiectul unei proceduri de încălcare a articolului 85 sau 86 din tratat.

35 Respectarea dreptului la apărare în orice procedură deschisă împotriva unei persoane și susceptibilă de a conduce la o măsură care să o afecteze pe aceasta, constituie, potrivit unei jurisprudențe constante, un principiu fundamental de drept comunitar și trebuie respectat chiar și în absența oricărei reglementări cu privire la procedura în cauză (a se vedea, în special, Hotărârea Țările de Jos și alții/Comisia, menționată anterior, punctul 44). Acest principiu impune ca statul membru respectiv să primească o expunere precisă și completă a obiecțiilor prezentate de Comisie împotriva sa, înainte de adoptarea deciziei în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat, care îi va fi notificată și înainte să i se permită acestui stat exprimarea eficientă a punctului său de vedere cu privire la observațiile prezentate de terți interesați (Hotărârea Țările de Jos și alții/Comisia, menționată anterior, punctele 45 și 46).

36 Rezultă că, potrivit Hotărârii Țările de Jos și alții/Comisia, menționată anterior (punctele 50 și 51), o întreprindere căreia i se aplică articolul 90 alineatul (1) din tratat, beneficiară directă a măsurii de stat contestate, desemnată nominal în dispoziția legală aplicabilă, vizată în mod explicit de hotărârea în litigiu și care suportă direct consecințele economice ale acestei decizii, dispune de dreptul de a fi audiată de Comisie în timpul procedurii.

37 Respectarea dreptului de a fi audiat obligă Comisia să comunice formal întreprinderii beneficiare a măsurii de stat contestate obiecțiile concrete pe care le ridică împotriva acestei măsuri, așa cum le-a prezentat în scrisoarea de punere în întârziere adresată statului membru, iar, dacă este cazul, în toată corespondența ulterioară și să îi permită exprimarea eficientă a punctului său de vedere cu privire la învinuirile aduse. Acest drept nu obligă totuși Comisia să ofere întreprinderii beneficiare a măsurii de stat contestate posibilitatea de a-și face cunoscut punctul de vedere cu privire la observațiile emise de statul membru împotriva căruia a fost deschisă procedura, ca răspuns la acuzațiile care i-au fost aduse sau ca răspuns la observațiile prezentate de către părți terțe interesați, nici să-i comunice formal o copie a plângerii aflate la originea procedurii.

38 În speță, este cert că VTM este întreprinderea care beneficiază de dreptul exclusiv de a difuza publicitate televizată având ca destinație Comunitatea flamandă, precum și faptul că aceasta este desemnată nominal în legislația flamandă, că este vizată explicit de această decizie contestată și că suportă direct consecințele economice ale acestei decizii.

39 Rezultă din dosar că, prin scrisoarea din 10 ianuarie 1997, Comisia a somat guvernul belgian să-și prezinte observațiile cu privire la obiecțiile aduse, anexate acestei scrisori, privind incompatibilitatea dreptului exclusiv acordat societății VTM cu articolul 90 alineatul (1) din

tratat coroborat cu articolul 52 din același tratat. Guvernul flamand și-a prezentat observațiile cu privire la aceste obiecții într-o scrisoare din 11 februarie 1997.

40 Reclamantei i s-a înmănat o copie a scrisorii de punere în întârziere și a expunerii de obiecții. Aceasta le-a primit cel târziu la 20 martie 1997. Printr-o scrisoare din 16 mai 1997, reclamanta și-a prezentat observațiile în fața Comisiei, în termenul de două luni care îi fusese acordat.

41 Întrucât reclamanta nu contestă adoptarea de către Comisie a deciziei contestate după ce i s-a dat ocazia de a-și exprima punctul de vedere în legătură cu plângerile formulate de către Comisie „privind monopolul în materie de publicitate televizată în Flandra” (preambulul deciziei contestate) și nici că aceste plângeri corespund celor care au fost reținute în decizia contestată, se poate concluziona că aceasta a fost audiată în conformitate cu dispozițiile legale. Faptul că autoritățile belgiene și-au exprimat de asemenea punctul de vedere în legătură cu plângerile formulate de Comisie nu înseamnă că, contrar cu cele susținute de VTN, statul membru respectiv și întreprinderea beneficiară a măsurii de stat sunt plasate în aceeași poziție procedurală, nici că ele dispun de aceleași drepturi în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat.

42 Pe de altă parte, reclamanta nu ar putea susține prin argumente că, pentru a contesta justificarea dreptului exclusiv al reclamantei, Comisia s-a bazat în special pe observațiile guvernului belgian. Într-adevăr, o lectură de ansamblu a considerentului 13 din preambulul deciziei contestate relevă faptul că mai întâi Comisia a relatat punctul de vedere al autorităților belgiene asupra chestiunii de a se ști dacă motivele de politică culturală justifică „acordarea monopolului de a difuza publicitate televizată societății VTM” [considerentul (13) primul paragraf], apoi opinia reclamantei [considerentul (13) al doilea paragraf] și după aceea și-a exprimat propria poziție cu privire la această chestiune [considerentul (13) al treilea - al șaptelea paragraf].

43 Argumentul reclamantei, potrivit căruia admisibilitatea acțiunii sale implică faptul că aceasta este pusă într-o situație asemănătoare cu cea a destinatarului actului contestat, trebuie de asemenea respins. Într-adevăr, din respectarea condițiilor de admisibilitate a acțiunii în anulare formulată de o persoană juridică care nu este destinatarul unei decizii, nu s-ar deduce că aceasta din urmă beneficiază de același drept la apărare asemenea persoanei destinate a deciziei, împotriva căreia a fost deschisă procedura care ajunge la un act cauzator de prejudiciu.

44 În concluzie, circumstanța că, înainte de a se angaja într-o procedură formală, în cadrul unei proceduri privind monopolul radiofonic al canalului public în Flandra, Comisia a invitat întreprinderile beneficiare să-și prezinte observațiile cu privire la conținutul plângerii îndreptate împotriva acestui monopol, nu este susceptibilă de a afecta legalitatea deciziei contestate. Din acest motiv, argumentul trebuie respins ca fiind irelevant.

45 Având în vedere considerentele precedente, prima parte a primului motiv trebuie respinsă.

Cu privire la a doua parte a primului motiv

– Expunere sumară a argumentelor părților

46 Reclamanta susține că, potrivit celor două declarații consacrate compatibilității măsurilor de stat pronunțate în litigiu cu dreptul comunitar, Comisia a decis în prealabil să nu ia în considerare observațiile sale cu privire la comunicarea plângerilor, făcute de membrul Comisiei însărcinat cu probleme de concurență la 2 mai 1996 și la 5 februarie 1997.

47 Comisia contestă această afirmație și precizează că nicio plângere susceptibilă de a afecta legalitatea deciziei contestate nu ar putea fi dedusă din declarațiile publice invocate. **În plus, o** decizie adoptată în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat ar fi adoptată de colegiul membrilor Comisiei.

– Aprecierea Tribunalului

48 Tribunalul estimează că argumentele reclamantei nu pot fi admise.

49 Pe de o parte, fără a aduce atingere respectării secretului profesional cu referire la fiecare membru al Comisiei în temeiul articolului 214 din Tratatul CE (devenit articolul 287 din Tratatul CE), exprimarea opiniei unui membru al Comisiei însărcinat cu probleme de concurență cu privire la o procedură în curs, în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat este strict personală și rezervată, nu se impută decât acestui membru și nu aduce prejudicii poziției stabilite de membrii Comisiei la finalul procedurii. Într-adevăr, în temeiul articolului 163 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 219 din Tratatul CE), funcționarea Comisiei este guvernată de principiul răspunderii colective. Acest principiu se bazează pe egalitatea membrilor Comisiei în participarea la luarea deciziilor și implică în special deciziile care sunt deliberate în comun (Hotărârea Curții din 23 septembrie 1986, AKZO Chemie/Comisia, cauza 5/85, Rec., p. 2585 punctul 30 și Hotărârea Curții din 15 iunie 1994, Comisia/BASF și alții, cauza C-137/92 P, Rec., p. I-2555 punctul 63).

50 În speță, primul document invocat de reclamantă este un raport întocmit de domnul Van Rompaey în numele Comisiei mijloacelor de informare în masă a Parlamentului flamand, cu privire la audierea membrului Comisiei însărcinat cu probleme de concurență, întrunite la 2 mai 1996. Acest document indică în principal:

„În ceea ce privește monopolul VTM, comisarul european își menține punctul de vedere și anume faptul că monopolul contravine reglementărilor europene. În prezent există o procedură în curs înaintată Comisiei europene cu privire la acest subiect, ca urmare a plângerii depuse de VT4 în temeiul articolului 90 din Tratatul CE”.

51 Din acest document rezultă, chiar în lumina afirmațiilor oratorului care a intervenit în fața Parlamentului flamand, înainte ca respectivul membru al Comisiei să ia cuvântul, că acesta din

urmă s-a limitat la a-și exprima „punctul de vedere” și la a menționa că o procedură privind compatibilitatea dreptului exclusiv acordat societății VTM cu dreptul comunitar era în curs de pregătire de către Comisie.

52 Al doilea document, un articol de presă din 14 mai 1997 prezintă afirmațiile susținute la 5 februarie 1997 de domnul Van Rompuy, ministrul flamand al Mijloacelor de informare în masă și anume:

„În cursul lunii februarie, comisarul european însărcinat cu politica de concurență, Karel Van Miert a promis să ne transmită punerea în întârziere oficială la începutul lunii mai”. »

53 În afara faptului că acest articol se referă la afirmațiile membrului Comisiei doar în mod indirect și faptul că punerea în întârziere pe care o menționează nu poate fi înțeleasă decât ca fiind, în realitate, decizia Comisiei adoptată în temeiul procedurii inițiate, afirmațiile în cauză nu sunt imputate Comisiei și „promisiunea” făcută ministrului flamand al Mijloacelor de informare în masă de membrul Comisiei nu poate fi, în consecință, interpretată decât în sensul posibilității ca o decizie să fie în sfârșit adoptată în cursul lunii mai 1997, în prisma anumitor dispoziții ale reglementării flamande în materie de audiovizual, incompatibile cu articolul 90 alineatul (1) coroborat cu articolul 52 din tratat.

54 Pe de o parte, nu se contestă faptul că punerea în întârziere care a fost adresată guvernului belgian în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat și că decizia finală întemeiată pe aceeași dispoziție sunt decizii care au fost efectiv deliberate în comun.

55 Pe de altă parte, trebuie să se constate că prin considerentul (13) al doilea paragraf din preambulul deciziei contestate se prezintă anumite argumente ale VTM, în timp ce punctul corespondent anexei scrisorii de punere în întârziere, și anume punctul 12, nu a făcut nicio referire în acest sens. Rezultă că, în pofida a ceea ce susține reclamanta, Comisia a ținut seama efectiv de observațiile pe care aceasta le-a formulat.

56 În vederea considerentelor precedente, primul motiv trebuie respins în totalitate.

Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe o încălcare gravă a principiului protecției încrederii legitime, a principiului securității juridice, precum și a obligațiilor de prevedere și circumspecție

Argumentele părților

57 Reclamanta amintește mai întâi că, împotriva Regatului Belgiei, Comisia a inițiat mai multe proceduri formulate împotriva legislației aplicabile în Comunitatea flamandă în materie de audiovizual.

58 Astfel, o procedură inițiată încă din martie 1990 în temeiul articolului 169 din Tratatul CE (devenit articolul 226 din Tratatul CE) a condus la Hotărârea Comisia/Belgia, menționată anterior. Prin această hotărâre, Curtea a constatat că Regatul Belgiei nu și-a îndeplinit obligațiile care îi reveneau în temeiul articolelor 52 din tratat și 221 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 240 din Tratatul CE), prin rezervarea a 51% din capitalul societății de televiziune privată care se adresează întregii Comunități flamande editorilor de cotidiene și săptămânale în limba olandeză al căror sediu social este stabilit în regiunea în care se vorbește limba olandeză sau în regiunea bilingvă Bruxelles-capitale. Cu excepția acesteia, nicio dispoziție a Decretului din 1987 nu a fost considerată ca fiind contrară articolului 52 din tratat.

59 De asemenea, în iulie 1995, Comisia a obligat autoritățile belgiene, în cadrul unei proceduri întemeiate pe articolul 90 alineatul (3) din tratat să-i prezinte observațiile cu privire la compatibilitatea dreptului exclusiv acordat reclamantei cu dispozițiile coroborate ale articolelor 90 alineatul (1) și 59 din tratat. Această procedură a fost închisă în final.

60 În măsura în care aceste proceduri ar fi permis Comisiei să examineze legalitatea tuturor dispozițiilor Decretului din 1987 cu privire la dreptul comunitar, reclamanta susține că dispozițiile acestui decret care nu au fost prevăzute de aceste proceduri ar putea fi considerate conforme tratatului.

61 În capătul de cerere al reclamantei, această situație ar fi născut speranța întemeiată că legalitatea reglementării flamande în materie de audiovizual cu privire la dreptul comunitar nu ar mai fi contestată de Comisie.

62 Ar rezulta că, prin a considera ilegal dreptul exclusiv acordat VTM în temeiul articolului 90 alineatul (1) din tratat coroborat cu articolul 52 din tratat, Comisia nu a respectat principiul comunitar al protecției încrederii legitime (Hotărârea Curții din 3 mai 1978, Töpfer/Comisia, cauza 112/77, Rec., p. 1019, punctul 19 și Hotărârea Curții din 17 aprilie 1997 Compte/Parlamentul, cauza C-90/95 P, Rec., p. I-1999, punctele 39 și 40), potrivit căruia orice persoană care se află într-o situație din care rezultă că, oferind asigurări precise, administrația comunitară i-a dat speranțe întemeiate, are dreptul de a reclama protecția încrederii legitime (Hotărârea Tribunalului din 16 octombrie 1996, Efişol/Comisia, cauza T-336/94, Rec., p. II-1343, punctul 31).

63 De asemenea, prin această atitudine, Comisia nu ar fi ținut seama de obligațiile de prevedere și de circumspecție, și nici de principiul securității juridice. Reclamanta subliniază că acest principiu împiedică inițierea de către Comisie a unei noi proceduri împotriva legislației în litigiu, întrucât compatibilitatea acestei legislații cu dreptul comunitar a constituit anterior subiectul unei examinări aprofundate. Această situație ar fi comparabilă cu cea a judecătorului național care, în temeiul principiului securității juridice, nu poate să pună o întrebare preliminară cu privire la validitatea unui act comunitar, atunci când acest act nu a fost contestat în termenul de acțiune stabilit de tratat (Hotărârea Curții din 9 martie 1994, TWD Textilwerke Deggendorf, cauza C-188/92, Rec., p. I-833, punctele 24 – 26).

64 În replică, reclamanta răspunde Comisiei că nu neagă efectul direct al articolelor 90 alineatul (1) și 52 din tratat și, prin urmare, nici posibilitatea ca un judecător național să controleze legalitatea dispozițiilor legislației naționale deja analizate de Comisie și, dacă este cazul, să le declare incompatibile cu dispozițiile menționate anterior. În schimb, obligația de diligență și principiul de securitate juridică ar împiedica Comisia – și numai Comisia – să pună la îndoială compatibilitatea dreptului exclusiv acordat VTM cu dreptul comunitar. Într-adevăr, în absența unei modificări substanțiale a modalităților decretului care reglementează dreptul exclusiv în măsură să justifice o nouă anchetă a Comisiei, dreptul respectiv ar fi dobândit un caracter definitiv pentru Comisie, după cercetarea din Hotărârea Comisia/Belgia, menționată anterior.

65 Argumentația subsidiară a Comisiei, potrivit căreia, de fiecare dată când un stat membru ia o hotărâre susceptibilă de a încălca una sau mai multe dispoziții din dreptul comunitar, nu se poate spera în nici un caz ca aceasta să dispună imediat de toate informațiile necesare pentru a efectua o analiză faptică și juridică completă și să deschidă toate procedurile posibile, s-ar baza pe o interpretare eronată a obligației de diligență. Într-adevăr, obligația de diligență, prevăzută de articolul 155 din Tratatul CE (devenit articolul 211 din Tratatul CE), ar impune Comisiei, în urma unei plângeri, să nu limiteze ancheta doar la elementele măsurii naționale menționate în plângere sau doar la dispozițiile de drept comunitar invocate în plângerea menționată, ci să examineze și integralitatea măsurii naționale cu privire la dreptul comunitar în ansamblul său.

66 Reclamanta estimează că o lectură suficient de atentă a reglementării flamande în materie de audiovizual ar trebui să permită Comisiei, în cadrul procedurii prevăzută în temeiul articolului 169 din tratat încheiate prin Hotărârea Comisia/Belgia, menționată anterior, să constate că Decretul din 1987 instaura un drept exclusiv în favoarea VTM, fără neglijarea obligației de diligență, astfel încât adoptarea deciziei contestate ar constitui, în ceea ce o privește pe reclamantă, o încălcare gravă a principiului protecției încrederii legitime. Alternativ, reclamanta nu exclude faptul că, în cursul aceleași proceduri, Comisia a constatat existența dreptului exclusiv și a examinat conformitatea sa cu tratatul. În acest ultim caz, în cadrul procedurii deschise în speță, aprecierea Comisiei referitoare la compatibilitatea acestui drept exclusiv cu tratatul ar constitui, în ceea ce o privește pe reclamantă, o încălcare gravă a principiului protecției încrederii legitime, astfel încât aceasta ar putea să invoce în mod legitim principiul securității juridice pentru a obține anularea deciziei contestate.

67 În sprijinul celui de-al doilea termen al acestei alternative, reclamanta invocă avizul motivat, transmis de Comisie guvernului belgian la 13 februarie 1991, privind condiția de stabilire impusă în scopul autorizării organismului privat de teledifuziune, potrivit căreia:

„Cu toate acestea, motivul ales de Comunitatea flamandă pentru a atinge acest obiectiv nu este compatibil cu dreptul comunitar”. Este adevărat că articolul 90 din tratat autorizează statele membre să acorde drepturi specifice organismelor de difuziune, după cum rezultă din Hotărârea Curții din 30 aprilie 1974, Sacchi (cauza 155/73, Rec., p. 409); totuși, acest articol prevede că statele membre nu pot menține în vigoare nicio măsură contrară normelor tratatului. Dacă un stat membru alege să acorde drepturi speciale unei societăți de drept privat, acesta nu mai poate interveni în structura capitalului acestei întreprinderi printr-o măsură contrară

articolelor [52 și 221 din tratat], care nu mai poate fi justificată în temeiul ordinii publice prin invocarea articolului 56 din tratat”. »

68 Comisia contestă argumentele reclamantei conform cărora aceasta nu ar fi trebui să inițieze procedura care să conducă la adoptarea deciziei contestate fără admiterea unui drept dobândit prin încălcarea dispozițiilor tratatului care au efect direct.

69 Din moment ce aplicabilitatea dispozițiilor articolului 90 alineatul (1) din tratat coroborat cu articolul 52 din tratat, au efect direct, nu ar depinde în nici un fel de o eventuală inițiativă a Comisiei în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat. Astfel, judecătorul național ar fi putut constata permanent incompatibilitatea dreptului exclusiv al reclamantei cu dreptul comunitar. În consecință, nu ar intra în discuție problema încrederii legitime care să implice faptul că nu s-ar putea constata niciodată o incompatibilitate.

70 În subsidiar, Comisia subliniază faptul că, de fiecare dată când un stat membru ia o hotărâre susceptibilă de a încălca una sau mai multe dispoziții din dreptul comunitar, nu se poate spera în nici un caz ca această Comisie să dispună imediat de toate informațiile necesare pentru a efectua o analiză faptică și juridică completă și a deschide imediat toate procedurile posibile.

Aprecierea Tribunalului

71 Potrivit jurisprudenței constante, principiul protecției încrederii legitime face parte din ordinea juridică comunitară (Hotărârea Töpfer/Comisia, menționată anterior, punctul 19). Dreptul de a reclama protecția încrederii legitime se aplică oricărei persoane care se găsește într-o situație din care să rezulte că administrația comunitară i-a dat speranțe întemeiate, în special prin oferirea de asigurări precise (Hotărârea Tribunalului din 14 septembrie 1995, Lefebvre și alții/Comisia, cauza T-571/93, Rec., p. II-2379, punctul 72).

72 În speță, deși Comisia a inițiat și a instrumentat de-a lungul mai multor ani proceduri împotriva aceleași reglementări rămasă nemodificată, în scopul examinării compatibilității reglementării flamande în materie de audiovizual cu regulile tratatului, se poate totuși constata, pe de o parte, că nicio asigurare precisă nu a fost oferită reclamantei, pe care aceasta să o menționeze în timpul audierii, cu privire la legalitatea dispozițiilor reglementării flamande care îi conferă societății VTM dreptul exclusiv de a difuza publicitate televizată, având ca destinație întreaga Comunitate flamandă, având în vedere articolele 90 alineatul (1) și 52 din tratat și, de cealaltă parte, că modul în care Comisia a efectuat examinarea compatibilității acestei reglementări cu normele tratatului nu este una de natură a da speranțe întemeiate reclamantei.

73 Într-adevăr, extrasul avizului motivat notificat de Comisie guvernului belgian la 13 februarie 1991 pe care se bazează reclamanta (punctul 67) nu conține niciun element care să indice faptul că, începând cu acea perioadă Comisia a analizat conformitatea cu normele tratatului a dispozițiilor reglementării respective care prevăd dreptul exclusiv menționat. Acest extras confirmă pur și simplu regula generală conform căreia acordarea de drepturi speciale sau exclusive nu este interzisă întrucât nicio dispoziție a tratatului nu este încălcată și faptul că

un stat membru „nu poate interveni în structura de capital” a unei întreprinderi dotate cu astfel de drepturi „printr-o măsură contrară articolelor 52 și 221 din tratat”. Prin urmare, poziția exprimată în avizul motivat nu constituie o asigurare oferită de Comisie și nu a reprezentat pentru reclamantă o speranță întemeiată potrivit căreia compatibilitatea dreptului exclusiv prevăzut de reglementarea flamandă nu ar mai fi contestată în raport cu normele tratatului.

74 De asemenea, absența unei contestații nu ar fi asimilată cu o asigurare precisă a Comisiei, în procedurile pe care le-a înaintat anterior celei care a condus la decizia contestată, a compatibilității dreptului exclusiv în temeiul articolului 90 alineatul (1) din tratat coroborat cu articolul 52 din tratat. Trebuie precizat faptul că această situație nu este comparabilă cu cea a unei persoane căreia i s-au oferit speranțe întemeiate în legalitatea unui act administrativ care îi este favorabil (Hotărârea Comite/Parlament, menționată anterior). În consecință, constatarea incompatibilității unei reglementări naționale cu dreptul comunitar nu ar putea fi comparat cu revocarea unui act administrativ favorabil în a cărui legalitate a avut încredere o persoană.

75 În ceea ce privește argumentul reclamantei potrivit căruia Comisia nu ar fi respectat obligațiile de prevedere și circumspecție, trebuie amintit că, în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat, „Comisia asigură aplicarea dispozițiilor prezentului articol și adresează statelor membre, dacă este necesar, directivele și deciziile corespunzătoare”. Pe de altă parte, conform articolelor 155 și 169 din tratat, Comisia este gardianul legalității comunitare. În această calitate, Comisia are ca misiune, în interesul general comunitar, asigurarea aplicării corecte a tratatului de către statele membre și solicitarea constatării existenței unor eventuale neîndepliniri ale obligațiilor care decurg din aceasta, în vederea încetării lor (Hotărârea Curții din 4 aprilie 1974, Comisia/Franța, cauza 167/73, Rec., p. 359, punctul 15). Astfel, Comisiei îi revine sarcina de a aprecia oportunitatea introducerii unei acțiuni împotriva unui stat membru în temeiul articolului 169 sau articolului 90 alineatul (3) din tratat, de a stabili dispozițiile pe care acesta le-ar fi încălcat și de a alege momentul în care va iniția împotriva acestuia procedura aleasă (a se vedea, numai în ceea ce privește articolul 169 din tratat, Hotărârea Curții din 18 iunie 1998, Comisia/Italia, cauza C-35/96, Rec., p. I-3851, punctul 27). În acest context, trebuie indicat că, din modul de formulare a articolului 90 alineatul (3) din tratat și din structura tuturor prevederilor acestui articol, rezultă că, în domeniul vizat de alineatele (1) și (3), atât cu privire la acțiunea pe care o consideră necesară de întreprins, cât și la mijloacele corespunzătoare acestui scop, Comisia se bucură de o largă putere de apreciere (Hotărârea Curții din 20 februarie 1997, Bundesverband der Bilanzbuchhalter/Comisia, cauza C-107/95 P, Rec., p. I-947, punctul 27).

76 Rezultă că, din moment ce Comisia consideră că anumite dispoziții naționale sunt contrare normelor de drept comunitar altele decât cele a căror încălcare a justificat inițierea de proceduri anterioare, ea poate, în scopul îndeplinirii sarcinilor care i-au fost atribuite prin articolele 155 și 169 din tratat, să urgenteze o nouă procedură privind neîndeplinirea obligațiilor în vederea constatării acestor noi încălcări (în acest sens, Hotărârea Comisia/Italia, menționată anterior, punctul 28). De asemenea, în cazul în care Comisia constată o încălcare de către un stat membru a articolului 90 din tratat, aceasta are posibilitatea, chiar și atunci când incompatibilitatea prezumată a reglementării naționale cu dreptul comunitar a justificat deja inițierea mai multor proceduri, să adreseze o decizie corespunzătoare statului membru respectiv, pentru a garanta aplicarea dispozițiilor acestui articol.

77 Întrucât Comisia nu este obligată să procedeze decât o singură dată la examinarea legalității unei reglementări naționale cu privire la toate normele tratatului, argumentul că reclamanta are obligații de diligență și de circumspecție care îi sunt atribuite de Comisie în temeiul articolului 155 din tratat în timp ce urmează o procedură, trebuie respins.

78 În concluzie, în lipsa probelor prin care reclamanta să demonstreze oferirea unei asigurări de către Comisie în sensul că dispozițiile reglementării flamande cu privire la acordarea dreptului exclusiv sunt compatibile cu articolul 90 alineatul (1) din tratat coroborat cu articolul 52 din tratat și în absența unor elemente speciale pe care și-ar fi putut întemeia speranța că această reglementare ar fi tolerată de Comisie, reclamanta nu ar putea susține că aceasta din urmă a încălcat grav principiul securității juridice prin inițierea unei proceduri care a condus la adoptarea deciziei contestate.

79 Având în vedere ansamblul considerentelor precedente, acțiunea trebuie respinsă.

Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe încălcarea dispozițiilor articolului 90 alineatul (1) coroborat cu articolul 52 din tratat

Argumentele părților

80 Reclamanta contestă că atât dispozițiile din Codex, cât și măsurile lor de execuție constituie încălcări ale articolului 90 alineatul (1) din tratat, coroborat cu articolul 52 din tratat, deoarece ele au avut „o finalitate și un efect protecționist incontestabile” [considerentul (12) din preambulul deciziei contestate].

81 În cadrul primei părți a motivului, aceasta contestă aprecierea Comisiei cu privire la justificarea dreptului exclusiv acordat temporar.

82 Aceasta estimează că problema privind necesitatea și, în consecință, justificarea dreptului exclusiv reprezintă o problemă preliminară. Într-adevăr, demonstrându-se, prin urmare, că există motive acceptabile pentru un stat membru de a acorda un drept exclusiv, orice obiecție întemeiată pe dreptul libertății de stabilire și vizând în fapt numai efectul inerent de excludere din dreptul exclusiv s-ar dovedi irelevantă.

83 De asemenea, Curtea a recunoscut că obiectivele de politică culturală constituie obiective de interes general pe care un stat membru le poate urmări în mod legitim prin elaborarea statutului propriilor organisme de radiodifuziune într-o manieră adecvată (Hotărârea Curții din 5 octombrie 1994, TV10, cauza C-23/93, Rec., p. I-4795, punctul 19 și Hotărârea Curții din 26 iunie 1997, Familiapress, cauza C-368/95, Rec., p. I-3689, punctul 18).

84 În speță, autoritățile publice au prevăzut, cu ocazia liberalizării peisajului audiovizual flamand, acordarea unui drept exclusiv temporar unui singur organism privat de teledifuziune

pe motive de politică culturală și, în special, pentru menținerea pluralismului și a independenței presei scrise.

85 Într-adevăr, ar fi fost inevitabil ca lansarea unui canal comercial în Flandra să nu genereze un transfer de investiții în publicitate din sectorul presei scrise spre cel al televiziunii comerciale.

86 Efectul de substituție între vectorii tradiționali ai publicității de marcă și televiziunea comercială, care ar fi fost mai important decât a fost prevăzut, ar fi generat o pierdere a profitului în sectorul presei scrise. Între 1988 și 1990, cota de piață a publicității comerciale deținute de către jurnale a scăzut de la 25 la 17 %, iar cea a revistelor de la 43 la 24 %. Această alunecare ar fi adus profit televiziunii comerciale, a cărei cotă de piață a fost de 34 % în 1990. O astfel de pierdere de profit ar fi fost doar parțial compensată de dividendele plătite de către reclamantă grupurilor de presă scrisă care dețin capitalul său social. În consecință, presa scrisă flamandă s-ar fi adaptat la noile condiții ale concurenței pe piața de publicitate. Astfel, politica flamandă în materia mijloacelor de informare în masă ar fi permis ca această decontaminare, devenită inevitabilă în urma liberalizării pieței flamande a audiovizualului, să poată opera conservând existența unei presei scrise independente și pluraliste în Flandra și aceasta fără ca autoritățile publice să plătească vreo subvenție susceptibilă să denatureze concurența.

87 Reclamanta respinge și motivele pentru care Comisia estimează că nu există legătură necesară între, pe de o parte, politica culturală vizând conservarea pluralismului presei scrise flamande și, pe de altă parte, acordarea în favoarea reclamantei a unui drept exclusiv temporar de a utiliza un canal comercial în Flandra.

88 În primul rând, din decizia contestată rezultă că „în Codex nu este garantat faptul că orice editor de presă flamand, fără nicio distincție, va avea dreptul de a deveni acționar VTM sau de a beneficia de o rambursare a profiturilor sale” [considerentul (13) al patrulea paragraf din preambul]. În această privință, reclamanta subliniază, în primul rând, că toți editorii de cotidiene și săptămânale în limba olandeză au avut posibilitatea de a participa la capitalul său încă de la înființarea sa. Dezavantajul concurențial de care ar suferi unii astăzi, nu ar fi, așadar, consecința directă a dreptului exclusiv acordat reclamantei, ci consecința propriilor atitudini ale acestora. În continuare, Comisia a omis să precizeze care sunt editorii care, neexistând de la înființarea companiei reclamante, au intrat pe piața presei flamande din 1987. În orice caz, acești eventuali noi editori nu ar suporta efectele negative generate pe piața de publicitate prin lansarea unei televiziuni comerciale pe care le-au suportat editorii aflați pe piață de la înființarea acesteia din urmă, deoarece aceștia ar fi putut să stabilească, încă de la începutul activității lor, o structură a costurilor ținând cont de diminuarea cotei pe piața de publicitate deținută de presa scrisă.

89 În al doilea rând, reclamanta contestă argumentul conform căruia „nu este nicidecum garantat ca veniturile obținute din publicitate ale VTM, care sunt împărțite între acționari în funcție de procentul pe care aceștia îl dețin în capital, să fie afectate de către aceștia din urmă pentru susținerea propriilor ziare pentru a depăși eventualele dificultăți financiare” [considerentul (13) al patrulea paragraf din preambulul deciziei contestate]. În această privință, aceasta subliniază că distribuie dividende acționarilor săi și nu venituri obținute din publicitate,

și faptul că Comisia nu a precizat în ce alte scopuri ar putea fi utilizate veniturile menționate anterior. În plus, pentru ca pluralismul presei scrise să fie garantat, ar fi nevoie ca veniturile editurilor să fie cele cuvenite. Problema care ar apărea nu este, așadar, aceea de a ști dacă veniturile financiare percepute de către editori în temeiul participării acestora ajung direct la publicații, ci dacă aceste venituri contribuie la consolidarea, eventual chiar la restabilirea, sănătății financiare a acestor editori. Reclamanta invocă evoluția situației economice a ziarului *De Morgen* pentru a demonstra eficacitatea politicii flamande a mijloacelor de informare în masă.

90 În al treilea rând, reclamanta nu acceptă argumentul conform căruia „condițiile stabilite în Codex referitoare la structura singurei societăți de televiziune privată din Flandra care a fost autorizată de către guvernul flamand, anume rezervarea de 51 % din capitalul VTM editorilor de presă flamanzi, constituie un mod ineficient în realizarea finalității culturale declarate, întrucât nu este exclus faptul conform căruia capitalul VTM, și în special partea rezervată de 51 %, să poată fi concentrată în mâinile unui singur acționar în detrimentul conservării pluralismului în sectorul mijloacelor de informare în masă” [considerentul (13) al cincilea paragraf din preambulul deciziei contestate]. Organul legislativ flamand ar fi lăsat editorii liberi să decidă dacă ar fi fost necesar sau nu să subscrie capitalului reclamantei. De altfel, rezervarea de 51 % din capitalul reclamantei ar oferi editorilor doritori să participe la aceasta o certitudine suficientă că transferul de venituri publicitare ale presei scrise în profitul televiziunii nu ar afecta situația lor financiară.

91 Posibilitatea ca o editură să obțină o participare majoritară la capitalul reclamantei nu ar anula legătura necesară între, pe de o parte dreptul exclusiv acordat și, pe de altă parte, menținerea pluralismului presei flamande. Într-adevăr, pe de o parte, exclusivitatea acordată reclamantei ar fi doar temporară și, pe de altă parte, dividendele care ar reveni unui editor de presă devenit acționar majoritar, n-ar reprezenta decât contravaloarea investiției acesteia în participarea sa complementară, pe care aceasta ar achita-o editorilor care vând partea lor, lucru care le permite acestora din urmă să investească pentru a asigura viitorul propriilor ziare.

92 În al patrulea rând, reclamanta contestă afirmația Comisiei conform căreia „nu sunt motive pentru a crede că în cadrul Comunității flamande o stație de televiziune privată nu poate să supraviețuiască decât dacă aceasta dispune de un monopol de publicitate televizată”, ceea ce ar fi demonstrat prin lansarea de către reclamantă a unui al doilea canal de televiziune [considerentul (13) al șaselea paragraf din preambulul deciziei contestate]. Într-adevăr, o astfel de afirmație ar demonstra o ignorare a realității economice a peisajului audiovizual flamand, care se caracterizează printr-o limitare a pieței. Consecințele intrării canalului VT4 pe piața televiziunii flamande prin intermediul libertății de a presta de servicii ar demonstra că o televiziune comercială stabilită în Flandra și care răspunde tuturor condițiilor fixate de către organul legislativ nu poate fi rentabilă decât dacă aceasta posedă exclusivitate de difuziune. Astfel, înainte de apariția canalului VT4, cifra de afaceri în domeniul publicității realizată de către reclamantă în 1996 ar fi scăzut cu 21,6 % în raport cu 1994 și starea lichidităților sale s-ar fi deteriorat considerabil.

93 Pe de altă parte, reclamanta nu ar beneficia de un monopol, în special deoarece piața de publicitate televizată nu ar exista ca atare. Doua elemente importante ar influența puternic

viabilitatea unei televiziuni comerciale pe piața flamandă. În primul rând, reclamanta s-ar confrunta, de la înființarea sa, cu o concurență severă a canalului public pe piața audienței telespectatorilor. Aceasta din urmă ar beneficia de un monopol de subvenții publice precum și de un monopol de exploatare a frecvențelor radio naționale, în contextul unei exclusivități de durată nelimitată în domeniul publicității. În al doilea rând, reclamanta ar fi supusă unor exigențe stricte de programare și unor restricții comerciale impuse de către autoritățile flamande. În aceste condiții, dreptul exclusiv temporar ar fi indispensabil rentabilității reclamantei fără de care editorii nu ar avea nicio perspectivă de venituri financiare de natură să compenseze diminuarea veniturilor lor publicitare.

94 Faptul că reclamanta lansează ea însăși un al doilea canal de televiziune, Kanaal 2, nu ar afecta justificarea exclusivității temporare. Într-adevăr, canalul VTM ar realiza declinuri explicabile prin faptul că, drept prestație pentru exclusivitatea care i-a fost acordată pentru 18 ani, reclamanta a axat în totalitate oferta sa în materie de programe pe exigențele calitative ale autorităților flamande.

95 În al cincilea rând, reclamanta contestă că dreptul exclusiv nu se justifică sub forma unei garanții a pluralismului presei scrise flamande deoarece „guvernul flamand ar putea să recurgă la alte măsuri adecvate care să constituie un obstacol mai mic pentru integrarea economică” [considerentul (13) al șaptelea paragraf din preambulul deciziei contestate]. Pe lângă faptul că nu s-a indicat de către Comisie care ar putea fi aceste alte măsuri adecvate, exclusivitatea acordată reclamantei ar crea cu certitudine mai puține denaturări ale concurenței decât plata ajutoarelor directe și indirecte către presa scrisă. Aceasta invocă mai multe exemple în susținerea afirmației sale.

96 În cadrul celei de a doua părți a motivului, reclamanta contestă că atât dispozițiile din Codex, cât și măsurile de abilitare sunt incompatibile, astfel cum rezultă din dispozitivul deciziei contestate, cu articolul 90 alineatul (1) din tratat, coroborat cu articolul 52 din tratat, deoarece acestea constituie o „formă disimulată de discriminare” și „efectele lor sunt protecționiste”.

97 Articolul 41 punctul (1) din Codex (a se vedea punctul 4) nu ar constitui o discriminare disimulată doar din cauza faptului că un singur canal privat de televiziune care se adresează Comunității flamande poate fi acceptat. Condițiile autorizării acestui organism privat, prevăzute la articolul 44 din Codex (a se vedea punctul 5), nu ar permite să se concluzioneze existența unei discriminări disimulate în avantajul întreprinderilor „flamande” sau „belgiene”. Faptul că două grupuri străine de informare în masă contribuie, prin intermediul filialelor lor, la 22,22 % din capitalul social al reclamantei încă de la înființarea acesteia și că un grup olandez de informare în masă, VNU, controlează în prezent 45 % din acest capital ar demonstra faptul conform căruia condițiile de omologare nu constituie un obstacol care să împiedice întreprinderile străine să participe la capitalul canalului de televiziune privat. În plus, condiția ca 51 % din capitalul social al reclamantei să fie deținut de către editorii de cotidiene și săptămânale în limba olandeză nu exclude ca editorii străini de publicații de această natură să participe la capitalul menționat anterior.

98 Articolul 80 al doilea paragraf din Codex (a se vedea punctul 7) nu ar mai constitui o discriminare disimulată. Această dispoziție n-ar exclude nicidecum ca autoritățile flamande să autorizeze un canal de televiziune privat al cărui capital social ar fi în totalitate în mâinile acționarilor străini, dintre care cel puțin 51 % ar fi editori de cotidiene și săptămânale în limba olandeză, să difuzeze mesaje publicitare destinate întregii Comunități flamande. De altfel, decretul nu ar conține nicio dispoziție care să aibă în vedere anularea acestui drept exclusiv în cazul în care titularul său ar intra, în totalitate sau parțial, sub controlul unei întreprinderi străine.

99 Fiind vorba despre măsuri de abilitare, și anume Decizia guvernului flamand din 19 noiembrie 1987 privind autorizarea reclamantei ca unic canal comercial care să se adreseze întregii Comunități flamande și Decretul regal din 3 decembrie 1987 (confirmat prin Decizia guvernului flamand din 11 decembrie 1991) privind autorizarea reclamantei să difuzeze publicitate, aceasta invocă faptul că obstacolul în calea stabilirii, care decurge în mod necesar din concesiunea dreptului exclusiv, afectează în mod identic întreprinderile belgiene și întreprinderile străine, astfel încât, în principiu, decizia de a accepta pe reclamantă ca unic canal comercial care să se adreseze întregii Comunități flamande nu afectează libertatea de stabilire.

100 Comisia, în răspuns la prima parte a motivului, recunoaște că o politică culturală și menținerea pluralismului presei scrise pot constitui motive imperative de interes general susceptibile să justifice o restricție a libertății de stabilire. Cu toate acestea, nu ar exista o relație necesară între, pe de o parte, o astfel de politică culturală care să vizeze conservarea pluralismului presei flamande și, pe de altă parte, dreptul exclusiv acordat reclamantei. Aceasta critică argumentația reclamantei cu privire la fiecare dintre motivele expuse în decizie.

101 Sub forma unui răspuns la a doua parte a motivului, Comisia estimează că reclamanta își întemeiază critica pe faptul că două cazuri distincte de discriminare ar fi fost constatate în decizie. În orice caz, aceasta nu ar fi constat decât o singură încălcare a articolului 90 alineatul (1) din tratat, coroborat cu articolul 52 din tratat, și anume aceea constituită din jocul combinat de dispozitive care au instituit dreptul exclusiv.

Aprecierea Tribunalului

102 În conformitate cu articolul 48 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, prezentarea de motive noi în cursul judecății este interzisă dacă aceste motive nu se întemeiază pe elemente de drept și de fapt care au fost dezvăluite pe parcursul procedurii.

103 Ar trebui așadar examinat în prealabil dacă argumentația pe care reclamanta a dezvoltat-o la procedura orală, conform căreia aplicația articolului 90 alineatul (1), coroborat cu articolul 52 din tratat ar fi „contradictorie”, constituie, după cum susține Comisia, un motiv invocat pentru prima dată în cursul judecății.

104 În această privință, ar trebui constatat faptul că motivul dezvoltat de reclamantă de la procedura orală nu este decât o amplificare de argumente pe care aceasta a avansat-o, în memoriul său introductiv de instanță, în cadrul prezentului motiv (a se vedea punctul 82). Acest lucru nu poate fi considerat un motiv nou, invocat pentru prima dată după procedura orală, în consecință, motivul menționat anterior este admisibil.

105 Prin decizia contestată, Comisia constată faptul că dispozițiile de reglementare flamande care conferă VTM dreptul exclusiv de a emite publicitate televizată destinată întregii Comunități flamande sunt incompatibile cu articolul 90 alineatul (1) din tratat, coroborat cu articolul 52 din tratat. Aceasta subliniază, în fapt, că măsurile de stat pe care se întemeiază acest drept sunt incompatibile cu articolul 52 din tratat [considerentul (12) al doilea paragraf - al cincilea paragraf din preambul] și nu sunt justificate de „motive imperative de interes general” [considerentul (13) al șaptelea paragraf din preambul]. În această privință, Comisia indică faptul că, dacă o politică culturală și menținerea pluralismului presei, care este legată de libertatea de expresie, pot constitui motive imperative de interes general care justifică o restricție în ce privește libertatea de stabilire [considerentul (13) al treilea paragraf din preambul], reglementarea flamandă nu este adecvată pentru a asigura realizarea acestor obiective și depășește ceea ce este necesar pentru a le atinge [considerentul (13) al treilea paragraf - al șaptelea paragraf din preambul]. Comisia concluzionează într-adevăr faptul că „[aceasta] nu consideră că monopolizarea veniturilor din publicitate ale VTM este justificată de motive imperative de interes general” [considerentul (13) al șaptelea paragraf din preambul].

106 În temeiul articolului 90 alineatul (1) din tratat: „Statele membre, în ceea ce privește întreprinderile aflate în proprietate publică și întreprinderile cărora le sunt acordate drepturi speciale sau exclusive, nu adoptă și nu mențin nici o măsură contrară normelor prezentului tratat, în special celor prevăzute la articolul 6 și articolele 85 - 94”. Chiar dacă această dispoziție presupune existența unor întreprinderi titulare ale anumitor drepturi speciale sau exclusive, nu rezultă astfel că toate drepturile speciale și exclusive sunt în mod necesar compatibile cu tratatul. Aceasta depinde de diferitele norme la care face trimitere articolul 90 alineatul (1) din tratat (Hotărârea Curții din 19 martie 1991, Franța/Comisia, cauza C-202/88, Rec., p. I-1223, punctul 22 și Hotărârea Curții din 25 iulie 1991, Comisia/Țările de Jos, cauza C-353/89, Rec., p. I-4069, punctul 34).

107 Rezultă faptul că măsurile adoptate de către statele membre cu privire la întreprinderile menționate la articolul 90 alineatul (1) din tratat trebuie, fără a aduce atingere aplicării alineatului (2) al acestui articol, să fie conforme regulilor tratatului și, în special, articolului 52 primul paragraf din tratat, care prevede faptul că „restricțiile cu privire la libertatea de stabilire a resortisanților unui stat membru pe teritoriul unui alt stat membru sunt suprimate în mod progresiv în cursul perioadei de tranziție [...]”.

108 Articolul 90 alineatul (1), coroborat cu articolul 52 din tratat, trebuie aplicat atunci când o măsură adoptată de către un stat membru constituie o restricție a liberei stabiliri a resortisanților unui alt stat membru pe teritoriul său și oferă, în același timp, avantaje unei întreprinderi căreia îi conferă drept exclusiv, doar dacă această măsură de stat nu urmărește un obiectiv legitim compatibil cu tratatul și nu se justifică în permanență prin motive imperative

de interes general, precum politica culturală și menținerea pluralismului presei (Hotărârea Curții din 25 iulie 1991, Collectieve Antennevoorziening Gouda, cauza C-288/89, Rec., p. I-4007, punctul 23 și Familiapress, menționată anterior, punctul 18). Într-un astfel de caz, este necesar, de asemenea, ca măsura de stat în cauză să fie corespunzătoare pentru a garanta realizarea obiectivului pe care îl urmărește și să nu meargă dincolo de ceea ce este necesar pentru a îndeplini acest obiectiv (Hotărârea Curții din 31 martie 1993, Kraus, cauza C-19/92, Rec., p. I-1663, punctul 32).

109 În lumina acestor considerații, argumentul reclamantei conform căruia ar fi suficient ca motive acceptabile să conducă la acordarea dreptului exclusiv pentru ca acesta din urmă să fie întotdeauna justificat (punctul 82) se întemeiază pe o premisă eronată și trebuie așadar să fie respins. În plus, acceptarea argumentului reclamantei ar face imposibilă orice contestație a unei măsuri de stat care conferă un drept exclusiv unei întreprinderi, prin faptul că acordarea acestui drept este justificată inițial, conform expresiei pe care aceasta o utilizează, prin „motive acceptabile”. Ar deveni de asemenea imposibilă aplicarea normelor din tratat care reglementează libertățile fundamentale ale unei măsuri de stat care conferă un drept exclusiv unei întreprinderi, în timp ce obstacolele cauzate de acest drept nu ar mai fi justificate pe baza unui motiv imperativ de interes general.

110 Respingerea acestui argument al reclamantei face de asemenea lipsit de relevanță argumentul său consacrat motivelor pentru care dreptul exclusiv a fost acordat în 1987 (a se vedea punctele 84 - 86). Într-adevăr, problema care se pune este dacă motivul imperativ de interes general care ar fi putut justifica restricția cu privire la libera stabilire ocazionată prin intrarea în vigoare a măsurii naționale, care conferă dreptul exclusiv în 1987, justifică încă această restricție.

111 Pe de altă parte, conform primului articol al deciziei contestate, citit în lumina motivelor sale, ansamblul de măsuri de stat pe care acesta le prevede și anume articolul 80 al doilea paragraf și articolul 41 punctul (1) din Codex, precum și măsurile de execuție, sunt declarate incompatibile cu articolul 90 alineatul (1) din tratat, coroborat cu articolul 52 din tratat. Abordarea reclamantei, care consistă în examinarea separată a fiecărei dispoziții în cauză, nu poate fi așadar acceptată.

112 În plus, Comisia nu a comis nicio eroare de apreciere în constatarea faptului că „monopolul VTM de a transmite publicitate televizată destinată publicului flamand echivalează cu excluderea tuturor operatorilor unui stat membru care ar dori să se instaleze sau să creeze un sediu secundar în Flandra în vederea transmiterii, prin rețeaua belgiană de televiziune prin cablu, de mesaje de publicitate televizată destinate publicului flamand” [considerentul (12) al doilea paragraf din preambulul deciziei contestate] și în consecință, în luarea în considerare a faptului că reglementarea flamandă a încălcat articolul 52 din tratat.

113 Într-adevăr, dreptul de stabilire, prevăzut la articolul 52 din tratat, include, sub rezerva excepțiilor și a condițiilor prevăzute, accesul pe teritoriul oricărui stat membru a oricărui tip de activitate independentă și exercitarea acesteia, precum și constituirea și gestionarea de întreprinderi, înființarea de agenții, sucursale sau filiale (Hotărârea Curții din 30 noiembrie 1995, Gebhard, cauza C-55/94, Rec., p. I-4165, punctul 23). Noțiunea de stabilire, în sensul

tratatului, este, prin urmare, o noțiune foarte largă, care implică posibilitatea unui resortisant comunitar de a participa, în mod stabil și continuu, la viața economică a unui stat membru altul decât statul său de origine și de a obține beneficii din această participare, favorizând astfel întrepătrunderea economică și socială în interiorul Comunității în domeniul activităților independente (aceeași hotărâre, punctul 25). În cele din urmă, din Hotărârea Kraus, menționată anterior, rezultă faptul că articolul 52 din tratat se opune oricărei măsuri naționale care, chiar dacă se aplică fără discriminare pe baza naționalității, este susceptibilă să împiedice sau să facă mai puțin atractivă exercitarea de către resortisanții comunitari a libertăților fundamentale garantate de tratat (în acest sens, punctul 32 din hotărâre).

114 În speță, reglementarea flamandă care acordă dreptul exclusiv societății VTM face imposibilă stabilirea în Belgia a unei societăți concurente dintr-un alt stat membru doritoare să transmită din Belgia publicitate televizată destinată întregii Comunități flamande. Având în vedere faptul că această constatare este suficientă pentru a caracteriza bariera împotriva liberei stabiliri, nu este necesar să se examineze situația conform căreia această reglementare constituie o „formă disimulată de discriminare ale cărei efecte sunt protecționiste” [considerentul (12) al șaselea paragraf din preambulul deciziei contestate], ceea ce reclamanta contestă în cadrul părții a doua a motivului. Este necesar, în schimb, să se examineze dacă Comisia a stabilit că această barieră împotriva liberei stabiliri nu poate fi justificată printr-un motiv imperativ de interes general. Într-adevăr, reclamanta respinge motivele invocate de către Comisie, în decizia contestată, pentru a demonstra că nu există relația necesară între, pe de o parte, politica culturală vizând conservarea pluralismului presei scrise flamande și, pe de altă parte, acordarea în favoarea reclamantei a dreptului exclusiv temporar de a utiliza un canal comercial în Flandra.

115 Cu toate acestea, argumentele înaintate de către reclamantă (punctele 88 - 95) nu permit să se concluzioneze faptul că aprecierea Comisiei, astfel cum este expusă la considerentul 13 al doilea paragraf - al patrulea paragraf din preambulul deciziei contestate, este eronată.

116 În primul rând, astfel cum subliniază în mod justificat Comisia la considerentul (13) al patrulea paragraf din preambulul deciziei contestate, chiar dacă toți editorii aveau posibilitatea de a participa la capitalul societății reclamantei la momentul înființării sale, o parte dintre aceștia nu au profitat de această oportunitate și nu pot, așadar, beneficia de câștigurile rezervate editorilor care iau parte la această operație. Mai mult, cei care au intrat recent pe piața de editare a presei în limba olandeză nu mai pot beneficia de avantajele pe care le conferă subscrierea la capitalul VTM. În consecință, un editor care nu participă la capitalul VTM nu poate să beneficieze de dividendele pe care aceasta le distribuie și care rezultă, cel puțin parțial, din veniturile generate de publicitatea televizată. După cum susține Comisia în decizia contestată, „exclusivitatea conferită societății VTM favorizează astfel un singur grup de editori în detrimentul celorlalți” [considerentul (13) al patrulea paragraf din preambul].

117 În al doilea rând, acționarii reclamantei care sunt activi în sectorul presei scrise flamande pot afecta produsul dividendelor distribuite de către VTM după cum consideră de cuviință. Aceștia nu sunt, așadar, împiedicați să redistribuie aceste câștiguri sub forma unor dividende propriilor acționari sau să le utilizeze în activități care nu prezintă nicio legătură cu presa flamandă. Rezultă că Comisia a considerat în mod justificat, la considerentul 13 al patrulea

paragraf din preambulul deciziei contestate, că măsurile de stat contestate nu contribuie în mod necesar la realizarea obiectivelor urmărite.

118 În al treilea rând, reclamanta nu contestă faptul că reglementarea flamandă nu împiedică ca 51 % din capitalul VTM să poată fi deținut de către un singur editor de presă flamand. Prin urmare, condiția rezervării majorității din capitalul reclamantei nu permite garantarea faptului că veniturile din publicitatea televizată vor fi împărțite, prin intermediul vărsământului de dividende, între cel puțin doi editori de presă flamanzi, astfel încât această condiție nu garantează prin ea însăși pluralismul presei scrise flamande.

119 În al patrulea rând, reclamanta contestă faptul că nu ar fi motive pentru a crede că un canal de televiziune privat nu poate să supraviețuiască în Flandra decât dacă acesta dispune de un drept exclusiv de a transmite publicitate, ceea ce ar fi demonstrat prin lansarea de către reclamantă a unui al doilea canal de televiziune [considerentul (13) al șaselea paragraf din preambulul deciziei contestate]. Reclamanta precizează în această privință faptul conform căruia câștigurile generate de publicitatea televizată au scăzut în cursul acestor ultime exerciții financiare, în special din cauza concurenței din partea VT4. Cu toate acestea, singura degradare a rezultatelor financiare nu este, în sine și fără alte elemente de probă furnizate în această privință, de natură să demonstreze faptul că afirmația Comisiei este eronată în fapt.

120 Mai mult, argumentul pe care îl invocă reclamanta pe baza subvenției guvernamentale acordată canalului public BRTN, lucru care ar justifica dreptul său exclusiv, nu poate fi acceptat. Într-adevăr, după cum susține Comisia, BRTN se află într-o situație specială în ceea ce privește faptul că acesta este însărcinat cu gestionarea unui serviciu de interes economic general în sensul articolului 90 alineatul (2) din Tratatul CE [devenit articolul 86 alineatul (2) din Tratatul CE] [considerentul (14) al doilea paragraf din preambulul deciziei contestate]. Mai mult, faptul că un canal public de televiziune beneficiază de subvențiile publice nu ar putea avea ca consecință necesară acordarea exclusivității de a difuza publicitate pe întregul teritoriu în chestiune unui canal privat.

121 În mod similar, reclamanta neaducând niciun element care să permită concluzionarea faptului că cerințele de reglementare ale programării pe care aceasta se bazează nu ar putea fi respectate de mai multe canale concurente, argumentul întemeiat pe aceste cerințe trebuie respins.

122 În al cincilea rând, reclamanta subliniază faptul că, potrivit afirmațiilor Comisiei, dreptul exclusiv nu s-ar justifica ca măsură pentru a garanta pluralismul presei scrise flamande deoarece „guvernul flamand ar putea să recurgă la alte măsuri adecvate care să constituie un obstacol mai mic pentru integrarea economică” [considerentul (13) al șaptelea paragraf din preambulul deciziei contestate]. Cu toate acestea, este necesar să se sublinieze faptul conform căruia Comisia nu a invocat această considerație în decizia sa în calitate de motiv suplimentar care vizează să demonstreze absența relației necesare între obiectivul urmărit și măsura de stat care conferă dreptul exclusiv societății VTM. În fapt, această considerație este exprimată ca o consecință necesară pe care guvernul flamand trebuie să o analizeze dacă intenționează să continue să garanteze pluralismul după adoptarea deciziei contestate fără să încalce articolul 90 alineatul (1) și articolul 52 din tratat. Mai mult, Comisia a indicat în afirmațiile sale faptul

că obiectivele de politică culturală și de susținere a pluralismului presei ar putea fi atinse prin acordarea de subvenții presei scrise. Aceasta a indicat în această privință că, prin acest lucru, toți editorii ar putea beneficia de subvenții pe baza criteriilor legate de obiectivul urmărit și că subvențiile presei scrise nu ar determina restricții cu privire la dreptul de stabilire pe o altă piață și anume aceea a televiziunii comerciale.

123 Din ansamblul celor menționate anterior rezultă faptul că motivul al treilea trebuie să fie respins ca neîntemeiat.

Cu privire la motivul al patrulea, întemeiat pe abuzul de putere

Argumentele părților

124 Reclamanta susține faptul că există dovezi serioase și concordante, conform cărora decizia contestată rezultă dintr-un abuz de putere. Aceasta amintește faptul că dispozițiile Decretului din 1987 au făcut obiectul procedurilor începute în mod succesiv, în anul 1990 în temeiul articolului 169 din tratat, în anul 1995 în temeiul articolului 90 alineatul (1) din tratat, coroborat cu articolul 59 din tratat și în anul 1996 în temeiul articolului 90 alineatul (1), coroborat cu articolul 52 din tratat. Mai mult, un aviz motivat cu privire la condiția relativă rezervației majorității din capitalul social al reclamantei editorilor de cotidiene și săptămânale în limba olandeză a fost notificat autorităților belgiene la 15 mai 1997.

125 Procedura actuală se înscrie în această serie de proceduri începute de către Comisie împotriva Decretului din 1987. În acest context, aceasta subliniază faptul că articolul 90 alineatul (3) din tratat nu impune Comisiei nicio obligație de „a acționa împotriva” drepturilor exclusive, dar îi permite în schimb o marjă largă de apreciere (a se vedea printre altele Hotărârea Tribunalului din 9 ianuarie 1996, Koelman/Comisia, cauza T-575/93, Rec., p. II-1).

126 Circumstanța în care un act comunitar generează existența unei neprevăderi sau a unei lipse de circumspecție grave a instituției care a adoptat-o ar echivala cu o ignorare a scopului legal în vederea căruia puterea de a adopta acest act i-a fost atribuită (Hotărârea Curții din 21 iunie 1958, *Wirtschaftsvereinigung Eisen- und Stahlindustrie și alții/Înalta Autoritate*, cauza 13/57, Rec., p. 261, 294). Cu toate acestea, toate procedurile mai sus menționate demonstrează neprevăderea și lipsa de circumspecție evidentă și serioasă de care ar fi dat dovadă Comisia, ceea ce ar fi suficient pentru a stabili existența unui abuz de putere.

127 Inițierea de către Comisie a unor noi proceduri în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat, ulterior pronunțării Hotărârii Comisia/Belgia, menționată anterior, ar demonstra faptul că acestea reprezintă rezultatul altor preocupări decât grija instituției de a îndeplini misiunea sa de gardian al tratatului. Aceeași apreciere s-ar aplica pentru aceste proceduri considerate individual. În această privință, reclamanta subliniază faptul că o schimbare totală a fost operată de către Comisie atunci când aceasta a constatat brusc incompatibilitatea dispozițiilor din Codex cu articolul 90 alineatul (1) și cu articolul 52 din tratat, deși aceasta constatase compatibilitatea acestora cu dispozițiile articolului 90 alineatul (1), coroborat cu articolul 59

din tratat. Unicul obiectiv al Comisiei este așadar acela de a ataca dreptul exclusiv acordat reclamantei.

128 În susținerea acestor afirmații, reclamanta subliniază faptul că partidul socialist flamand, care se afla în opoziție atunci când lucrările preparatorii au condus la adoptarea Decretului din 1987, s-a opus puternic liberalizării peisajului audiovizual în Flandra prin înființarea unui canal comercial care să se bucure temporar de un drept exclusiv. Aceasta estimează faptul că partidul socialist flamand a depus plângere și s-a aflat așadar la originea procedurii încheiate cu Hotărârea Comisia/Belgia, menționată anterior. Pe de altă parte, partidul socialist flamand a fost prezidat din 1978 până în 1988 de către actualul membru al Comisiei însărcinat cu concurența.

129 Impresia reclamantei este susținută de faptul că decizia înregistrată recent în acest dosar se întemeiază pe o colaborare perfectă între ministrul flamand competent în materie de audiovizual și membrul Comisiei însărcinat cu concurența. Declarațiile publice ale acestora se află în perfect acord. Ministrul ar dori să pună capăt dreptului exclusiv al reclamantei, dar, pentru a evita orice eventuală acțiune în despăgubiri din partea reclamantei, ar dori să obțină o decizie din partea Comisiei care să declare faptul că acest drept este incompatibil cu dreptul comunitar.

130 Comisia estimează faptul că condițiile necesare pentru ca un act să fie viciat de un abuz de putere în mod evident nu sunt îndeplinite în speța în cauză.

Aprecierea Tribunalului

131 O decizie nu este viciată de un abuz de putere decât dacă aceasta se dovedește, în baza unor dovezi obiective, pertinente și concordante, că a fost adoptată cu scopul exclusiv sau, cel puțin, cu scopul principal, de a atinge alte obiective decât cele invocate sau a evita o procedură special prevăzută de tratat pentru a soluționa circumstanțele speței (Hotărârea Curții din 14 mai 1998, Windpark Groothusen/Comisia, cauza C-48/96 P, Rec., p. I-2873, punctul 52 și Hotărârea Tribunalului din 6 aprilie 1995, Ferriere Nord/Comisia, cauza T-143/89, Rec., p. II-917, punctul 68).

132 În măsura în care Comisia dispune de o marjă de apreciere în punerea în aplicare a competenței pe care aceasta o deține în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat (a se vedea punctul 75), nu se poate reproșa exercitarea acestei competențe în momentul în care aceasta consideră oportun. Prin urmare, nu s-ar putea deduce numai pe baza faptului conform căruia Comisia a inițiat procedura care a condus la adoptarea deciziei contestate, după ce alte două proceduri intentate împotriva autorităților belgiene au fost deja începute, că această procedură a fost instituită cu un alt scop decât acela de a pune capăt unei încălcări efective a dreptului comunitar.

133 Mai mult, abuzul de putere invocat pune sub semnul întrebării acțiunea Comisiei în exercitarea competențelor sale. Responsabilitatea trimiterii unei puneri în întârziere către un

stat membru și adoptarea unei decizii în temeiul articolului 90 alineatul (3) din tratat revine colegiului membrilor Comisiei și nu unui singur membru al acesteia. Prin urmare, afirmațiile reclamantei care pun la îndoială atitudinea membrului Comisiei însărcinat cu probleme de concurență în ceea ce privește reglementarea flamandă în materie de audiovizual prin referire la atitudinea sa politică anterioară, presupunând că ar fi dovedită, nu sunt relevante.

134 De altfel, Hotărârea *Wirtschaftsvereinigung Eisen- und Stahlindustrie și alții/Înalta Autoritate* menționată anterior, nu ar putea fi în mod util invocată de către reclamantă. În această cauză, unul dintre reclamanți reproșă Înaltei Autorități, în cadrul unui motiv întemeiat pe un abuz de putere, faptul că aceasta a ignorat în mod grav anumite obiective prevăzute de tratatul CECA prin „frânarea dezvoltării anumitor mijloace de producție prin intermediul dispozițiilor contestate”. În acest context Curtea a considerat că trebuie să se examineze „dacă aceste dispoziții scot în evidență, în această privință, un scop ilegal sau o lipsă de circumspecție gravă echivalentă unei ignorări a scopului legal și dacă acestea nu au acordat prioritate, în privința acestui aspect, anumitor scopuri legale în detrimentul altora într-o măsură nejustificată de către circumstanțe. În prezenta cauză, reclamanta se limitează să invoce această jurisprudență fără a indica care dintre obiectivele prevăzute de tratat, altul decât cel al legalității comunitare, ar fi fost ignorat de către Comisie atunci când aceasta a adoptat decizia contestată.

135 Rezultă faptul că afirmațiile reclamantei nu sunt de natură să constituie dovezi care să permită concluzionarea faptului că procedura care a condus la adoptarea deciziei contestate a fost începută cu un alt scop decât acela de a pune capăt unei încălcări efective a dreptului comunitar.

136 În consecință, al patrulea motiv este neîntemeiat și trebuie să fie respins.

Cu privire la al cincilea motiv, întemeiat pe încălcarea articolului 190 din tratat

Argumentele părților

137 Reclamanta subliniază, în primul rând, faptul că atunci când Comisia aplică o nouă direcție și adoptă o decizie care depășește practica decizională anterioară, obligația sa de motivație este mai extinsă și îi revine sarcina de a-și dezvolta raționamentul într-o manieră explicită (*Hotărârea Curții din 26 noiembrie 1975, Papiers peints/Comisia, cauza 73/74, Rec., p. 1491, punctul 31*).

138 Prin urmare, decizia contestată ar fi trebuit să fie motivată într-un mod special, deoarece aceasta reprezenta primul caz de cenzură al unui drept exclusiv în temeiul articolului 90 alineatul (1) și articolul 52 din tratat. Decizia Comisiei 85/276/CEE din 24 aprilie 1985 privind asigurarea în Grecia a bunurilor publice și a creditelor acordate de băncile publice elene (JO L 152, p. 25), invocată de către partea pârâtă, nu ar fi un caz de aplicare pură și simplă a articolului 90 alineatul (1) și a articolului 52 din tratat, dar era întemeiată pe articolul 3 litera (f), pe articolul 85 și pe articolul 86 din Tratatul CEE.

139 În al doilea rând, decizia contestată ar fi trebuit să fie cu atât mai mult motivată cu cât aplicarea articolului 90 alineatul (1), coroborat cu articolul 52 din tratat ar părea contradictorie. Într-adevăr, pe de o parte, articolul 90 alineatul (1) din tratat ar admite din principiu acordarea și existența unui drept exclusiv care ar implica un efect de excluziune pentru persoanele de drept privat sau pentru întreprinderile care nu sunt titulare ale acestui drept. Pe de altă parte, articolul 52 din tratat ar interzice orice măsură a unui stat membru care ar putea împiedica stabilirea pe teritoriul său a unui resortisant al unui alt stat membru sau ar face ca această stabilire să fie mai puțin atractivă, chiar dacă acest lucru se aplică fără discriminare pe criterii legate de cetățenie (Hotărârea Kraus, menționată anterior, punctul 32). Prin urmare, caracterul incompatibil al acestor două dispoziții ar decurge din faptul că existența unui drept exclusiv autorizat prin articolul 90 alineatul (1) din tratat împiedică, prin exercitarea dreptului acestora de stabilire, întreprinderile străine care nu sunt titularele acestui drept, dar care doresc să exercite o activitate în domeniul reglementat de dreptul exclusiv menționat anterior. În privința acestei contradicții aparente, Comisia ar fi trebuit să explice motivul pentru care dreptul exclusiv, a cărui existență ar fi considerată ca fiind conformă cu articolul 90 alineatul (1) din tratat, creează instantaneu un obstacol interzis în calea libertății de stabilire.

140 În lumina acestor considerații, reclamanta consideră că efectul de excluziune [considerentul (12) din preambulul deciziei contestate] este inerent dreptului exclusiv și nu poate așadar să constituie un motiv suficient pentru a declara dreptul exclusiv de a difuza publicitate din și spre întreaga Comunitate flamandă incompatibil cu articolul 52 din tratat.

141 Decizia contestată este, de asemenea, insuficient motivată având în vedere faptul că aceasta nu ar evidenția în mod clar care parte a dispozitivului intenționează să susțină considerația conform căreia „totalitatea sau cel puțin o parte preponderentă a pieței de publicitate televizată favorizează economia națională” [considerentul (12) al patrulea paragraf din preambulul deciziei contestate]. În acest context, rezultă din dispozitivul deciziei contestate faptul că atât dispozițiile din Codex cu privire la dreptul exclusiv de a difuza publicitate comercială, cât și măsurile de punere în aplicare care oferă exclusivitate constituie o încălcare a articolului 90 alineatul (1) din tratat, coroborat cu articolul 52 din tratat.

142 Comisia subliniază faptul că decizia contestată nu constituie primul caz de aplicare a articolului 90 alineatul (1), coroborat cu articolul 52 și susține, în substanță, faptul că decizia contestată este motivată suficient.

Aprecierea Tribunalului

143 Este necesar să se amintească faptul că motivația prevăzută la articolul 190 din tratat trebuie să indice în mod clar și neechivoc raționamentul instituției emitente a actului, astfel încât să i se permită instanței comunitare exercitarea competenței de control și celor interesați să cunoască justificările măsurii adoptate (a se vedea, în special, Hotărârea Tribunalului din 7 noiembrie 1997, Cipeke/Comisia, cauza T-84/96, Rec., p. II-2081, punctul 46).

144 Rezultă faptul că lipsa sau insuficiența motivării constituie un motiv întemeiat pentru încălcarea normelor fundamentale de procedură, distincte ca atare de motivul întemeiat pe inexactitatea motivelor deciziei al cărei control rezultă din examinarea temeiniciei acestei decizii (Hotărârea Tribunalului Cipeke/Comisia, menționată anterior, punctul 47, și Hotărârea Tribunalului din 14 mai 1998, Buchmann/Comisia, cauza T-295/94, Rec., p. II-813, punctul 45 și Hotărârea Gruber + Weber/Comisia, cauza T-310/94, Rec., p. II-1043, punctul 41). Prin urmare, în măsura în care argumentul reclamantei conform căruia aceasta ar fi fost în mod eronat calificată drept „întreprindere națională”, urmărește să conteste exactitatea motivelor deciziei contestate, acesta este, în acest context, lipsit de relevanță.

145 Reclamanta susține faptul că decizia contestată este insuficient motivată în ceea ce privește cenzura dreptului exclusiv acordat de către autoritățile flamande în temeiul aplicării articolului 90 alineatul (1), coroborat cu articolul 52 din tratat.

146 Totuși, acest lucru nu este valabil. În fapt, considerentele 11 – 14 din preambulul deciziei contestate expun aprecierea juridică a Comisiei. În special, considerentele 11 și 12 conțin indicatori care permit înțelegerea raționamentului urmărit de către Comisie pentru a hotărî aplicarea articolului 90 alineatul (1), coroborat cu articolul 52 din tratat.

147 Astfel, din considerentul 11 primul paragraf din preambul reiese faptul că „deși articolul 90 din tratat presupune existența unor întreprinderi titulare ale anumitor drepturi speciale sau exclusive, nu rezultă astfel că toate drepturile speciale sau exclusive sunt în mod necesar compatibile cu tratatul” și că „această compatibilitate trebuie să fie apreciată în ceea ce privește normele diferite la care face trimitere articolul 90 alineatul (1)”. Comisia expune, în această privință, faptul că VTM este o întreprindere privată căreia Comunitatea flamandă i-a acordat dreptul exclusiv de a transmite publicitate televizată destinată întregului public flamand și precizează că „acest drept decurge dintr-o măsură de stat” [considerentul (11) al doilea paragraf din preambul].

148 În continuare, după ce a reamintit conținutul articolului 52 din tratat, Comisia susține: „Monopolul VTM de a transmite publicitate televizată destinată publicului flamand echivalează cu excluderea oricărui operator dintr-un alt stat membru, care ar dori să se instaleze sau să creeze un sediu secundar în Flandra cu scopul de a transmite, prin intermediul rețelei belgiene de teledistribuție, mesaje de publicitate televizată destinate publicului flamand.” [considerentul (12) al doilea paragraf din preambul]. În acest sens, aceasta precizează: „Faptul că dispozițiile în cauză se aplică fără distincție atât în ceea ce privește întreprinderile stabilite în Belgia, altele decât VTM, cât și în ceea ce privește întreprinderile originare din alte state membre, nu este de natură să excludă regimul preferențial de care beneficiază VTM în sfera de aplicare a articolului 52 din tratat” [considerentul (12) al treilea paragraf din preambul].

149 După cum rezultă, Comisia a expus în mod clar faptul conform căruia coroborarea articolului 90 alineatul (1) cu articolul 52 din tratat se aplică în speță deoarece măsurile de stat aflate în litigiu conferă, pe de o parte, un drept exclusiv reclamantei și, pe de altă parte, sunt incompatibile cu articolul 52 din tratat.

150 Raționamentul Comisiei fiind dezvoltat în mod detaliat în decizia contestată, reclamanta nu este îndreptățită să invoce jurisprudența conform căreia, dacă o decizie care este expusă pe linia unei practici decizionale constante poate fi motivată într-un mod sumar, în special prin referire la această practică, Comisia trebuie să își dezvolte motivarea într-un mod explicit în cazul în care o decizie merge în mod considerabil mai departe decât deciziile anterioare (Hotărârea *Papiers peints* și alții/Comisia, menționată anterior, punctul 31 și Hotărârea Tribunalului din 27 octombrie 1994, *Fiatagri* și *New Holland Ford*/Comisia, cauza T-34/92, Rec., p. II-905, punctul 35). În orice caz, Comisia nu a deviat de la decizia sa anterioară într-o asemenea măsură încât să fie necesară motivarea într-un mod și mai explicit a aprecierii sale cu privire la încălcarea articolului 90 alineatul (1) și a articolului 52 din tratat. În fapt, Comisia, după cum însuși susține, a aplicat deja coroborarea articolului 90 cu articolul 52 din tratat în cadrul Deciziei 85/276 din 24 aprilie 1985, menționată anterior. Faptul conform căruia Comisia s-a referit, în cadrul acestei decizii, nu doar la aplicarea articolului 90, coroborat cu articolul 52 din tratat, dar de asemenea și la alte dispoziții din tratat pentru a concluziona incompatibilitatea reglementării naționale în cauză cu dreptul comunitar, nu schimbă cu nimic faptul că aceasta a considerat că aplicarea articolului 90, coroborat cu articolul 52 din tratat, a fost posibilă.

151 În cele din urmă, este necesar să se amintească că dispozitivul deciziei contestate trebuie să fie interpretat în lumina prezentării motivelor acestuia (a se vedea, în special, Hotărârea *Curtii* din 16 decembrie 1975, *Suiker Unie* și alții/Comisia, cauzele conexe 40/73 - 48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 și 114/73, Rec., p. 1663, punctele 122 - 124). Primul articol din decizia contestată declară măsurile de stat pe care le enunță „incompatibile cu articolul 90 alineatul (1) din Tratatul CE, coroborat cu articolul 52 din tratat”. În această privință, din motivele deciziei contestate rezultă faptul că incompatibilitatea constatată nu vizează fiecare dintre dispozițiile reglementării flamande în mod izolat, ci dispozițiile respective „coroborate” [considerentul (2) primul paragraf din preambul și considerentul (11) al doilea paragraf din preambul). Rezultă faptul că întrebarea relativă la a ști care parte a dispozitivului intenționează să susțină afirmația conform căreia „totalitatea sau cel puțin o parte preponderentă a pieței de publicitate televizată favorizează economia națională” [considerentul (12) al patrulea paragraf din preambul] este lipsită de relevanță.

152 Din considerentele precedente rezultă că al cincilea motiv trebuie să fie respins.

153 Rezultă că acțiunea trebuie respinsă în totalitate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

154 În conformitate cu articolul 87 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată la plata cheltuielilor de judecată, în cazul în care s-a solicitat acest lucru de partea care a câștigat. Întrucât reclamanta a căzut în pretenții, se impune obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată, în conformitate cu concluziile Comisiei.

Pentru aceste motive,

TRIBUNALUL (Camera întâi extinsă)

declară și hotărăște:

1) Respinge acțiunea.

2) Obligă reclamanta la plata cheltuielilor de judecată.

Vesterdorf

Bellamy

Pirrung

Meij

Vilaras

Pronunțată în ședință publică la Luxemburg, la 8 iulie 1999.

Grefier
H. Jung

Președinte
B. Vesterdorf